

Wat meer sprezzatura met een vleugje guanxi

Boekbespreking van *Samen, een pleidooi voor samenwerken en solidariteit*

In *Samen* gaat de socioloog Richard Sennett in op de betekenissen van *samenwerken* en *solidariteit*. Een zoektocht naar hoe we weer kunnen leren samenwerken.

Zijn verhaal begint met het beeld van de wereldtentoonstelling in Parijs rond 1900, waarin solidariteit en samenwerking in de politiek aan bod kwamen. Vanwege de opgang van industriesteden was er veel belangstelling voor het thema solidariteit. Sennett benoemt twee uiteenlopende visies op solidariteit. De ene visie benadrukt eenheid en een top-down benadering, de andere visie gaat over inclusie en een bottom-up benadering.

Verschillende vormen van samenwerking

Om de relatie tussen (vormen van) samenwerking met solidariteit, concurrentie en ritueel te verduidelijken beschrijft Sennett een schilderij van Holbein getiteld *de Ambassadeurs* (1533). Dit schilderij illustreert de verandering in de cultuur van samenwerking in de 16^e eeuw. Door de komst van nieuwe meetinstrumenten veranderden de structuur en de rituelen in werkplaatsen en dankzij de boekdrukkunst kon nieuwe kennis zich breed verspreiden. Veel religieuze rituelen veranderden net als ceremoniële codes rond hoffelijkheid. Het woord *sprezzatura* is hierbij belangrijk, omdat het gaat over lichtheid en wellevendheid in omgang met mensen. *Sprezzatura* gaat over respectvol gedrag, het zorgt ervoor dat mensen zich prettig voelen en in hun waarde gelaten worden, aldus Sennett. Deze professionele wellevendheid, de wil om van elkaar te leren, spreekt ook uit de verschillende elementen van Holbeins schilderij. Samenleven gaat over beschaving en hiervoor zijn sociale vaardigheden als hoffelijkheid en aandachtig luisteren van belang om te voorkomen dat conflicten uitdraaien op geweld.

Verzwakte samenwerking

In onze huidige Westerse maatschappij zijn sociale verbanden verzwakt onder andere door flexibilisering van arbeid. Robert Putnam (1941-) een Amerikaanse politicoloog, beeldt dit uit met de woorden 'bowling alone'. Er is een dalend lidmaatschap van verenigingen, vakbonden of kerken. Deze individualisering zie je terug in de sport waar mensen steeds meer alleen bezig zijn in plaats van gezamenlijk. Met het begrip *guanxi* benadert Sennett deze individualisering vanuit een ander perspectief. *Guanxi* komt uit de Chinese cultuur en staat voor een complex alomvattend netwerk van relaties, die onderhouden worden met creativiteit. Informeel wordt er een soort verband opgebouwd, een hulpnetwerk. Volgens Sennett is dit relevant voor ons denken over samenwerken omdat *guanxi* niet alleen informeel is maar ook duurzaam: het duurt generaties lang. Bovendien is er geen schaamte in deze cultuur om afhankelijk van anderen te zijn.

Sociale driehoek

Op basis van zijn eigen onderzoekservaringen beschrijft Sennett sociale verbanden op de werkplek. Verworven autoriteit, wederzijds respect en samenwerking in crisistijd vormen de drie elementen van de sociale driehoek. Daarom is informele communicatie relevant evenals stabiele lange termijn denken. Flexibilisering van werk en korte termijn denken vormen het zuur dat het fundament van de sociale driehoek aantast.

Om het vertrouwen in samenwerken te bevorderen is een samenleving nodig met oog voor welvaartsdeling aldus Sennett. Daarbij verwijst hij naar het werk van de filosofen Amartya Sen en Martha Nussbaum, die benadrukken dat het een taak van de samenleving is om vaardigheden van mensen te vergroten. Meer vaardigheden vergroten het vermogen tot samenwerken aldus Sennett. Oftewel in onze westerse samenleving ontbreekt het teveel aan *guanxi*.

Samenwerking versterkt

In het laatste deel van zijn boek geeft Sennett verschillende voorbeelden van het versterken van samenwerking. Hij benoemt onder andere de werkplaats, alledaagse diplomatie en de gemeenschap. Zo hebben ambachtslieden die goed zijn in samenwerken, fysieke vaardigheden die ingebed zijn in het sociale leven. Deze zijn te herkennen in informele gebaren zoals een gezichtsuitdrukking maar ook in het werken met weerstand. Sennett noemt bijvoorbeeld een vioolbouwer die met weerstand in hout werkt en trekt deze vaardigheid door naar sociaal gedrag. Oprecht luisteren naar het standpunt van een ander kun je leren door te oefenen in een lichtheid in woord en gebaar, oftewel in *sprezzatura*. Het gaat om veerkracht. Belangrijk daarbij is dat je gevoeliger wordt voor je omgeving en daarmee verbonden wordt. De oude principes van alledaagse diplomatie zijn juist in onze moderne tijd hard nodig aldus Sennett.

De kat van Montaigne

Hij besluit zijn boek met een citaat van Montaigne (1533-1592), een filosoof die bekend stond om zijn persoonlijke schrijfstijl: "Als ik met de kat speel, hoe weet ik dan dat zij niet met mij speelt?" Dit voorbeeld staat symbool voor het feit dat we nooit precies weten wat er in een ander omgaat. Sennett trekt deze vergelijking door naar de inspanning die samenwerken vraagt. Een gebrek aan wederzijds begrip moet geen reden zijn, om te stoppen met samenwerken, omdat ieder mens vaardigheden hiervoor kan ontwikkelen. Bovendien ligt de waarde van samenwerken in een belofte van genoeg.

Het is een inspirerend boek over een actueel thema. Een boeiend verhaal onderbouwd met wetenschappelijke onderzoekgegevens en aangevuld met persoonlijke anekdotes en filosofische beschouwingen.

Samen, een pleidooi voor samenwerken en solidariteit. Richard Sennett, 2012. Nederlandstalige uitgave 2016, Maarten van der Werf en Meulenhoff Boekery bv, Amsterdam.